

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- คณะกรรมการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม, สำนักงาน. ข้อมูลเบื้องต้นในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค , 2531.
- คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, สำนักงาน. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530.
- โครงการจัดทำแผนกการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าลพบุรี. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, 2537.
- โชติ กัลยาณมิตร, ผศ. รวบรวม. พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง. ,2518.(ม.ป.ท.)
- โชติ กัลยาณมิตร, ศ. สถาปัตยกรรมไทยเดิม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539.
- ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา. , 2539. (ม.ป.ท.)
- เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร. การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา. วารสารสาธิตศึกษาศาสตร์สถาปัตยกรรมศาสตร์. ฉบับที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2542.
- ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. เรือนแพที่จังหวัดอุทัยธานีและพิษณุโลก. กรุงเทพมหานคร : แผนกสังคมมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ ,2516.
- ณัฐกฤต มีศิริ. แนวทางการจัดการชุมชนชาวแพริมแม่น้ำน่าน เมืองพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2543.
- นิคม มุสิกคามะ. แนวปฏิบัติในการสงวนรักษาโบราณสถาน. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.)
- นิธิ ลิตนันท. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2544.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสิ่งแวดล้อม 37. เอกสารประกอบการสัมมนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ครั้งที่ 5(12-13 พฤศจิกายน 2537).(ม.ป.ท., ม.ป.ป.).
- พรณทิพย์ เปี่ยมพทุธากุล. วิวัฒนาการชุมชนและตลาดน้ำดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2537.
- ภูธร ภูมะธน. เรือนแพเมืองลอยน้ำของไทยยังมีให้ดูที่อุทัยธานี. อนุสาร อ.ส.ท. (ฉบับที่ 9), 2540 : 186-187.
- มหิดล, มหาวิทยาลัย และศิลปากร, มหาวิทยาลัย. โครงการจัดทำแผนกการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก , 2537.
- มาตรฐานและแนวปฏิบัติของกรมศิลปากรในการดำเนินการโบราณสถาน โบราณคดี และการพิพิธภัณฑ. กรุงเทพมหานคร : พิรสแกล, 2535.

รักไทย สิงห์สถิตย์. เรือนแพ. สารนิพนธ์หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สถาปัตยกรรมไทย ภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521.

รามคำแหง, มหาวิทยาลัย. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530. คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันตก, 2530.(ม.ป.ท.).

ฤทัย ใจจงรัก, ผศ. เรือนแพ. เรือนไทยเดิม. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2518.

วชิษฐ พรหมบุตร. การศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองพัทยายุ. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

วัฒนา ภู่เล็ก. วิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของชุมชนชาวเรือนแพในลำน้ำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2540.

ศิลปากร, มหาวิทยาลัย. โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่ากำแพงเพชร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

ศรีสุวรรณ แสงศิริ. สภาพความเป็นอยู่ของชาวเรือนแพในลำน้ำน่าน อำเภอเมืองพิษณุโลก. รายงานการวิจัย. ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.(ม.ป.ท.).

ส.พลายน้อย. เกิดในเรือ . วารสารสารคดี. กรุงเทพมหานคร :2537.

ส.พลายน้อย. เมื่อวานนี้ชีวิตชาวแพ. สารคดี (ฉบับที่43), 2531 : 104-108

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์.

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. เอกสารประกอบการนิทรรศการ "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น" ณ วังสวนผักกาด เนื่องในวาระเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี(3-7 เมษายน 2525). กรุงเทพมหานคร.(ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. ,2533. (ม.ป.ท.).

สมัย สุทธิธรรม. สารคดีชุดถิ่นทองของไทย อุทัยธานี. พิมพ์ครั้งที่ 1.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2542.

สุนทร ชุมสาย ณ อยุธยา ,ดร. น้ำ"บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย". พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอ็ม เอส พี ฟรันทิง กรุ๊ป, 2529.

อรศิริ ปาณินท์. ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการอยู่. นิทรรศการข้อมูลทางมานุษยวิทยาของไทย เรือนประเพณีเกี่ยวกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ฟรันทิงกรุ๊ป, 2534.

อรศิริ ปาณินท์,ศ. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. อาษา(ฉบับที่ 43),2538 :100-107.

อินประไพ. ศิลปวัฒนธรรม(ฉบับที่ 6)..2538 : 153-155.

ภาษาอังกฤษ

Barnett ,Charle. *The Mental Image and Design' in Lang ,Jon.Ed. Designing for Human Behavior :*

Architecture and Behavioral Science. Pennsylvania : Dowden, Hutchinson & Ross Inc. 1974 :

169-182

Edward Relph. *On the identity of Places. Place and Placelessness.*, 1st ed. London : Pion, 1980.

Moore, Jeane. *Placing Home in context.* Journal of Environmental Psychology : 1996 16,205-220.

Twigger-Ross, Clare L., et.al., *Place and Identity Process.* Journal of Environmental Psychology : 1996
16,205-220.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก. เรื่องราวเกี่ยวกับเรือนแพในประเทศไทย

ประวัติของเรือนแพในประเทศไทย

ที่อยู่อาศัยของคนไทยนอกจากบ้านที่อยู่บนบกแล้ว ก็ยังมีเรือนแพที่อยู่ใต้น้ำอีกด้วย แพจะมีมาตั้งแต่ครั้งใดไม่ทราบ แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นคนนิยมอยู่แพกันมากเคยอ่านพบในจดหมายเหตุของฝรั่งที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้บันทึกไว้ว่ามีแพอยู่รอบเกาะเมืองนับหมื่นแพทีเดียว

คำว่า “แพ” เป็นชื่อรวมๆ หมายถึง การนำวัสดุลอยน้ำได้ จะเป็นไม้หรือวัสดุหรือสิ่งอื่นก็ได้มาผูกรวมกันหลายๆ ให้ลอยเกาะกันเป็นกลุ่ม ใช้เป็นพาหนะหรือที่อยู่อาศัยและช่วยพยุงของที่น้ำหนักไม่ให้จมน้ำได้ก็เรียกว่า “แพ” อย่างเอาไม้ไผ่มามัดรวมกันมากๆ จนลอยน้ำได้ก็เรียกว่าแพไม้ไผ่ ใช้ต่างเรือ ในเมืองจีนพวกทอดแหหาปลาใช้แพไม้ไผ่อย่างนี้ เวลาเขาซุงล่องมาจากปากน้ำโพสมัยก่อนเขาก็จะผูกซุงกับแพไม้ไผ่เพื่อพยุงไม่ให้ซุงจมน้ำก็เรียกกันว่า “แพซุง” ต่อมาเมื่อเห็นอะไรจับกลุ่มลอยน้ำมาหลายๆ อย่างพวกสระหรือผักกุ่มผักตบก็ถูกเรียกเปรียบเทียบว่า “ลอยเป็นแพ”

เรือนแพ หรือบ้านลอยน้ำ ประดิษฐ์กรรมอันชาญฉลาดของคนไทยภาคกลาง เพื่อการอยู่อาศัยอย่างมีความสุข ความสะดวก กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เต็มไปด้วยที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง มีแม่น้ำและลำคลองมากมาย เรือนแพแต่เดิมให้เห็นทั่วไปแทบทุกสายน้ำ โดยเฉพาะที่แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน บางแห่งหากเป็นชุมชนเรือนแพนับร้อยนับพันหลัง ที่นั่นสามารถเรียกได้สนิทปากว่าเป็นเมืองลอยน้ำ เมืองแบบนี้คงจะหาดูได้ไม่ง่ายในโลก และสำหรับพวกฝรั่งมังค่า เห็นแล้วคงจะแปลกใจอยู่มากทีเดียว

ในอดีตเรามีเมืองลอยน้ำขนาดใหญ่หลายแห่ง เช่น ที่บางกอก อยุธยา ปากน้ำโพ นักเดินทางชาวตะวันตกรุ่นแล้วรุ่นเล่าที่ได้เดินทางมายังภูมิภาคนี้ ได้บันทึกเรื่องราวของเรือนแพหรือเมืองที่ลอยน้ำได้ไว้ให้เราได้รับจินตนาการ ดังเช่นบันทึกของบาทหลวงเดอ ซิวซีร์ ชาวฝรั่งเศส และหมอกแมมปีเฟอร์ ชาวเยอรมัน ได้บันทึกไว้เมื่อคราวเดินทางมายังพระนครศรีอยุธยาเมื่อกว่าสามร้อยปีก่อนว่าได้เห็นเรือนแพ สำหรับนักเดินทางชาวตะวันตกได้มาเห็นเมืองบางกอกยุคแรกเริ่ม เช่นนายนิล (F.A. Neale) เดินทางมาถึงเมื่อ พ.ศ.2385 ตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระบุว่า มีริมแม่น้ำเจ้าพระยาของเมืองบางกอกมีเรือนแพเรียงกันเป็นแถวสองฟากฝั่งอย่างเป็นระเบียบ บางแห่งมีเรือนแพซ้อนเรียงกันถึง 3 ชั้น ล้วนเป็นเรือนที่สร้างขึ้นในรูปแบบเดียวกัน สวยงามเรียบร้อย “ภาพเรือนแพของเมืองลอยน้ำได้เป็นภาพอันน่ามหัศจรรย์และน่าชื่นชมมากเหลือเกิน”

น่าสนใจยิ่งไปกว่านั้นคือ บันทึกของชาวต่างประเทศระบุว่าคนไทยใช้เรือนแพกิจกรรมได้หลากหลายชนิด เช่นอยู่อาศัย เป็นร้านค้า โรงโสมณีย์ ร้านอาหาร และโรงมหรสพ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า กิจกรรมบนเมืองลอยน้ำสามารถมีได้มากพอๆ กับกิจกรรมของเมืองบนบก ฉะนั้น ผู้อยู่อาศัยอยู่ในเรือนแพจึงหาได้มีข้อจำกัดในการมีชีวิตอยู่ในเรือนแพไม่ มีหลักฐานว่าเรือนแพบางหลังเป็นที่ประทับเจ้านายชั้นสูงก็มี เช่นพระตำหนักแพจำนวนหนึ่งที่แกะสลักไม้อย่างสวยงาม ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์จังหวัดลพบุรี มีประวัติระบุว่าเคยเป็นฝ่าแพของกรมหลวงราชสีหวิกรม ซึ่งเดิมลอยอยู่ ณ ริมฝั่งเจ้าพระยา เมืองบางกอก

มีสำนวนโบราณที่ยังใช้กันอยู่ในปัจจุบันคือ “ลอยแพ” อย่างเคยมีข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์ว่าคนงานไทยถูกลอยแพที่สิงคโปร์ คำว่าลอยแพในที่นี้หมายถึงถูกปล่อยให้ลอยละลือไม่เอาใจใส่ สำนวนนี้มาจากการลงโทษในสมัย

โบราณ อย่างในเรื่องกาที่มีกล่าวถึงท้าวพรหมทัตกริวงนกาก็ ก็ให้จับนางกาก็ลอยแพไป ถือเป็นคนชั่วช้าอยู่บนแผ่นดินไม่ได้ ในกฎหมายไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ถ้า “พ่อแม่ลูกพี่น้องยายหลานตาหลานลุงน้าหลานทำชู้กันใช้ ให้ทำพลอยผู้นั้นเสียในทะเล”

ในจดหมายเหตุภูมิสถานกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงย่านการค้าทางเรือที่บ้านน้ำวบางกระจะได้เกาะเมือง มีเรือสำเภาและเรือบรรทุกสินค้าจากที่ต่างๆ มาจอดกันมาก และเข้าใจว่าบริเวณนี้จะมีแพอยู่มากด้วย เพราะมีคำกล่าวที่ว่า “ลูกค้าไทยจีนนั่งร้านแพ” คำว่า “ร้านแพ” ออกจะแปลกส่อให้เห็นว่าเป็นแพค้าขาย ไม่ใช่แพอยู่อาศัย กล่าวโดยทั่วๆ ไปผู้ที่อยู่อาศัยส่วนมากก็จะเป็นผู้ที่มีอาชีพค้าขายกันทั้งนั้น เมื่อ 30-40 ปีมานี้ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังมีแพจอดอยู่มากบริเวณหน้าพระราชวังจันทร์เกษมและเหนือขึ้นไป และบริเวณท่าเรือสถานีรถไฟอยุธยาตลอดลงมาจนถึงหน้าวัดพิชัยทั้งสองฟาก

คนที่อยู่อาศัยส่วนมากเท่าที่พบเห็นเป็นชาวจีน (แต่ในสมัยสุโขทัยคงมีหลายชาติเช่นกล่าวไว้ว่า “ได้เห็นแต่แพแขกที่แปลกเพศ ขายเครื่องเทศเครื่องไทยได้ใช้สอย”) เพราะมีอาชีพค้าขายอยู่แล้ว เท่าที่เคยสังเกตจากประวัติศาสตร์คนจีนจะยึดแม่น้ำเป็นหลักเพราะสะดวกในการขนส่งสินค้า แม้จะอพยพมาจากอยุธยามาตั้งถิ่นฐานใหม่ในบางกอก ก็จะเลือกชัยภูมิที่ริมแม่น้ำ เมื่อเรือสำเภามาจากจีนก็ขนสินค้าขึ้นโกดังได้ง่าย ปรากฏว่ามีเจ้าผู้เศรษฐีจีนหลายคนอยู่แพ และถ้าอ่านบทกวีนิราศนรินทร์ เพราะคำว่า “แม่แม่” เป็นปัญหาว่าหมายถึงแม่ค้าแต่งตัวหรือแม่ค้าจัดของวางขาย เป็นเรื่องที่มีผู้เคยถกเถียงกันมาสมัยหนึ่ง

การที่บ้านเรือนมีลักษณะการใช้สอยคลองตัวหรือเคลื่อนย้ายไปมาได้สะดวก ไม่ว่าจะบ้านเรือนแพที่ลอยไปตามกระแสน้ำ หรือบ้านแบบสะเทินน้ำสะเทินบก กล่าวคือเรือนได้ถูกลงน้ำ จำเป็นที่จะต้องจัดให้เล็กกระทัดรัด เรือนที่ลอยอยู่บนน้ำได้ก็ดี หรือเรือนสร้างบนขานซึ่ง “ลอย” อยู่บนเสาไม้ก็ดี จะสร้างด้วยอะไรที่หนักและตายตัวไม่ได้ ทุกอย่างต้องพอดตัวไม่มีส่วนขาดส่วนเกิน ชาวยุโรปที่เดินทางมาเห็นกรุงศรีอยุธยาในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17 ต่างก็ประหลาดใจ เมื่อได้เห็นคุณลักษณะของบ้านเรือนดังกล่าว “ความเรียบง่ายของที่อยู่อาศัยและเครื่องเรือนล้วนประกอบด้วยสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น สถาปนิกชาวยุโรปจะไม่สามารถแสดงฝีมือในประเทศนี้ได้เลย “นอกจากความเรียบง่ายแล้ว เรือนไทยยังดูสวยงาม สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยมากกว่าบ้านในประเทศฮอลันดาเสียอีก”

ในเอเชียอาคเนย์และเอเชียตะวันออก คนจีนเป็นชนชาติเดียวที่นั้งบนเก้าอี้ ชนชาติอื่นๆ นั่งนอนและกินบนพื้น สำหรับคนไทยและญี่ปุ่น พื้นบ้านเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดต้องขัดถูอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้คนทั้งสองชาติจะถอดรองเท้าก่อนเข้าบ้าน สำหรับคนไทยมีขนบธรรมเนียมภายในบ้านเคร่งครัดมาก เช่น การหมอบคลานบนพื้นรองรับทั้งหมดนี้อาจเป็นนิสัยที่มีต้นกำเนิดมาจากน้ำ เพราะเวลาอยู่ในเรือนแพผู้อยู่อาศัยย่อมจะขยับเขยื้อนให้เรือนโคลงไม่ได้อยู่ดี

แม้ว่าบ้านช่องจะเรียบง่ายไม่ใหญ่โต แต่กรุงเทพฯ ก็เป็นนครที่ยิ่งใหญ่ทีเดียว ชาวยุโรปที่เดินทางโดยเรือเข้ามาเห็นกรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ 4 และที่ 5 ต้องตื่นตาตื่นใจเพราะไม่เคยนึกฝันว่าจะได้เป็นภาพเช่นนี้

ในหลายภูมิภาค เรือนแพยังมีหลงเหลือให้เห็นอยู่โดยเฉพาะในภาคกลาง เช่นอยุธยา จะเจียงทราว บางปะกง และรอบๆ กรุงเทพฯ นอกจากนั้นในบริเวณที่ไกลออกไปเช่น น่าน สุราษฎร์ธานีและพิษณุโลก ก็ยังมีให้เห็น ที่

พิษณุโลกนอกจากเขื่อนแพแล้วยังมีสวนลอยน้ำอีก ซึ่งสวนลอยน้ำนี้เป็นเรื่องแปลกประหลาดมาก พวกพม่าก็ปลูกสวนประเภทนี้ในทะเลสาบอินเล และพวกแอสเตคก็รู้จักใช้สวนลอยน้ำเช่นกัน

ลักษณะของแพในสมัยเริ่มแรกจะมีรูปร่างเป็นอย่างไรไม่ทราบ แต่ที่แน่นอนก็คือ จะต้องใช้แพไม้ไผ่หรือที่เรียกกันว่าแพลูกบวบ เพราะในสมัยอยุธยาไม้ไผ่ไผ่ขาย ชาวแพก็มักจะซื้อแพไม้ไผ่ไปหนุนแพที่อยู่ เมื่อไม้ไผ่ก็เปลี่ยนได้ ตามปกติแล้วแพหลังหนึ่งจะใช้ไม้ไผ่หนุนเป็นท่อน 3 ท่อนด้วยกัน ส่วนแพในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เท่าที่เห็นจากภาพถ่ายในสมัยร้อยปีมาแล้ว หลังคาแพจะมีปั้นลมแบบเดียวกับเรือทรงไทย ถ้าดูในรูปจะเป็นคล้ายหลังคาเรียงกัน หลังคาใหญ่อยู่ด้านหน้า หลังคาเล็กอยู่ด้านหลังติดแผ่กันอยู่ แพรุ่นเก่าจะเป็นแพลูกบวบคือหนุนแพด้วยไม้ไผ่ สมัยต่อมาเห็นว่าไม้ไผ่ไม่คงทน ต้องเปลี่ยนกันอยู่เสมอจึงมีผู้ทำเป็นโป๊ะคือคล้ายเรือท้องแบนหัวตัดท้ายตัด ใช้แทนแพไม้ไผ่ แพที่ใช้โป๊ะแบบนี้จะเป็นแพขนาดใหญ่และบรรทุกสินค้ามาก เพราะโป๊ะรับน้ำหนักได้ดีกว่าแพลูกบวบ

โป๊ะหรือเรือโป๊ะแบบนี้ก็ใช้ว่าจะใช้แทนกันได้ตลอดกาล นานๆเข้าก็รั่วต้องเอาไปขึ้นคน ตอกหมัน ยาชันทาน้ำมันยางกันเสียทีหนึ่ง ไม้บางท่อนบางแผ่นก็ต้องเอาออก หาไม้ดีๆใส่แทนเรียกว่า “เข้าไม้” สมัยเมื่อ 50-60 ปีมาแล้ว ได้มีผู้คิดวิธีทำไม้คงทนขึ้นอีก คือใช้แผ่นดีบุกหุ้มท้องเรือโป๊ะเฉพาะส่วนที่จะถูกน้ำทั้งหมด เมื่อไม้ไม่ถูกน้ำก็จะไม่ผุ แต่กรรมวิธีนี้มีมากกว่าธรรมดา

เรือโป๊ะก็เหมือนเรือทั่วไป คือมีแนวเรือซึ่งหมายถึงรอยต่อระหว่างกระดาน ในแนวเรือนี้จะต้องตอกหมันเข้าไปอุดแล้วยาชันปิดอีกทีหนึ่ง เมื่อตอกหมันยาชันตามแนวเรือหมดแล้วก็ต้องผสมชันน้ำคือชันผสมกับน้ำมันยางแล้วผสมน้ำนิดหน่อย เมื่อกวนให้เข้ากันดีแล้วจะมีสีขาวนวล เรียกกันว่าชันน้ำ เอาชันน้ำนี้พอนให้ทั่ว (เฉพาะตอนที่โป๊ะแช่น้ำ) แล้วเอากระดาษขาวปิดตามที่พอนชันไว้ ครั้นเห็นวชันแห้งดีแล้ว จึงเอาแผ่นดีบุกปูทับตอกตะปูเสร็จแล้วก็พอนชันทับลงบนแผ่นดีบุกอีกชั้นหนึ่ง ถ้าทำอย่างนี้แล้วโป๊ะที่หนุนแพก็จะคงทนไม่รั่วไปหลายปี

แพขนาดใหญ่จะแบ่งออกเป็น 4 ตอน ตอนหน้าแพจะเป็นนอกชานอยู่นอกชายคา ถัดเข้าไปเป็นระเบียบยาวตลอดแพมีหลังคา จะมีแผงปิดกันทับนอกชาน ถ้าเปิดแผงก็จะมีไม้ค้ำปีกที่นอกชาน ตรงนี้ใช้เป็นห้องเก็บของหรือห้องนอน ตอนนี้มีหลังคาสูง ถัดช่วงนี้ออกไปด้านหลังเป็นระเบียบยาวเช่นเดียวกับตอนหน้า ระเบียบตอนหลังนี้ใช้เป็นที่ครัว การติดต่อระหว่างระเบียบหลังกับระเบียบหน้าจะมีทางเดินภายในตัวแพทั้งชายและขวา สรุปว่าแพหลังหนึ่งจะมีห้องอยู่ตรงกลางแพเพียงห้องเดียวเท่านั้น ถ้ามีลูกสาวก็ต้องให้นอนในที่นี้ ส่วนพ่อแม่กางมุ้งนอนที่ระเบียบ

นอกแพทั้ง 2 ข้างจะมีไม้กระดานปูเป็นทางเดินจากหน้าแพไปหลังแพได้ แพทั้งสองด้านนี้จะมีเสาปักไว้ด้านละ 3-4 เสา เพื่อบังคับแพให้อยู่กับที่ ไม่เคลื่อนลอยไปตามกระแส น้ำ จะมีโชหรือลวดผูกแพไว้กับเสาหลักแพนี้ วิถีผูกก็สำคัญ...อย่าผูกให้แน่น มิฉะนั้นเวลาน้ำขึ้นแพลอยสูงขึ้นตามระดับน้ำ โชจะดึงถอนเสาขึ้นมาด้วย ฉะนั้นเขาจึงใช้ห่วงเหล็กโตๆ คล้องเสาหลักแพไว้ แล้วเอาโชผูกกับแพไปคล้องห่วงนั้นไว้อีกทีหนึ่ง เวลาน้ำขึ้นหรือน้ำลงห่วงเหล็กนั้นก็รัดตามเสาได้สะดวก

ปัญหาสำคัญของชาวแพก็คือลมและกระแสน้ำ ฉะนั้นเสาหลักแพจึงต้องแข็งแรง ใช้เสาต้นโตๆและปักให้แน่น ในสมัยก่อนจึงมีพวกปักเสาหลักแพ เพราะกว่าจะปักได้แต่ละต้นต้องใช้เวลาและกำลังแรงคน 3-4 คน เวลาออกแรงปักเสาหลักแพก็จะร้องฮุยฮุยเป็นจังหวะไปด้วย ถ้าเสาไม่แข็งแรงหรือปักไม่แน่น เมื่อเกิดลมพายุก็อาจทำให้แพลอยเป็นอันตรายได้ อย่างมีเรื่องเกิดขึ้นครั้งปีจอ พ.ศ. 2336 วันหนึ่งสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรในรัชกาลที่ 1 เสด็จลงมาประทับที่พระตำหนักพลอยพร้อมด้วยพระสนมเพื่อทอดพระเนตรกระบวน

กฐินของวังหลวง ขณะนั้นได้เกิดฝนตกมีลมพายุพัดกล้า ลมได้พัดมาต้องพระตำหนักแพลอยจนเสาทัก ทำให้พระตำหนักแพลอยไปตามน้ำอย่างรวดเร็ว พวกข้าราชการได้ช่วยกันเอาเชือกผูกแพอุดเข้าหาฝั่งตรงหน้าวัดทองธรรมชาติ ได้ก็ทุกทีเลยเต็มที่ เพราะแรงทั้งน้ำและลม

ที่สำคัญก็คือในพระตำหนักแพนั้น เจ้าจอมมารดาซึ่งกำลังทรงครรภ์ใกล้จะครบกำหนดอยู่แล้วได้ประสูติพระกุมารองค์หนึ่งในพระตำหนักแพก็ทำให้เกิดโกลาหลหนักขึ้นกว่าธรรมดา นับเป็นเรื่องที่ตื่นเต้นที่สุดในครั้งนั้น ด้วยเหตุนี้สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทจึงพระราชทานนามพระโอรสองค์นี้ว่า “พระองค์เจ้าเพชรหนึ่ง” ซึ่งเป็นชื่อของลมพายุใหญ่

ตามปกติแล้วแพจะจอดอยู่ประจำเป็นที่ เพราะการเคลื่อนย้ายเป็นเรื่องลำบาก จะย้ายก็เฉพาะแพที่จอดอยู่ตามแม่น้ำใหญ่ เมื่อถึงฤดูน้ำไหลเชี่ยวระน้ำสูงขึ้น แสแพไม่อาจจะทานกำลังน้ำได้หรือสุดเสาทัก ก็จำเป็นต้องย้ายแพจากแม่น้ำใหญ่เข้าไปหลบลอยอยู่ในคลองเล็กๆ ที่น้ำไม่ลึกหรือน้ำไม่ไหลเชี่ยวจนเกินไป การเคลื่อนย้ายแพในสมัยก่อนเขาจะไม่ใช้เรือไฟลากจูง แต่ใช้กำลังคนดึงได้กล่าวมาแล้วว่ามีคนรับจ้างปักหลักเสแพ ซึ่งก็คือคนเหล่านี้แหละที่รับจ้างเคลื่อนย้ายแพด้วย เมื่อถึงที่ใหม่ก็ปักหลักให้ด้วย เหมือนกันจนเสร็จงาน การเคลื่อนย้ายเขาใช้เรือกวั้น คือมีเรือติดกวั้นอยู่ลำหนึ่ง เมื่อเอาเชือกผูกแพแล้วก็เอาปลายอีกข้างหนึ่งไปพันกวั้น เมื่อคนหมุนกวั้นก็จะดึงเชือกลากแพไป ถึงจะเคลื่อนที่ไปที่ละคืบทีละคอก แต่ก็ถึงที่หมายโดยเรียบร้อย

แพแต่ก่อนจอดเรียงกันไป ถ้าชอบพอกันดีก็ทำสะพานทอดเดินถึงกันได้ แต่ตามปกติก็ต้องมีเรือเล็กไว้ใช้ลำหนึ่ง เพื่อสะดวกในการติดต่อ บางแพที่กิจการค้าเจริญมีสินค้ามากก็ต้องมีเรือบรรทุกสินค้าอีกลำหนึ่งจอดอยู่ข้างๆ แปะ สมัยก่อนตอนกลางคืน ตามแพขายของจะจุดตะเกียงเจ้าพายุสว่างไสว มีลูกค้าเอาเรือไปจอดหน้าแพดูคึกคัก

บางที่อาจสงสัยว่าตามแพเหล่านี้เขาขายอะไรกัน ก็ตอบได้ว่ามีสินค้าทุกชนิด พวกกะปิ น้ำปลา กุ้งแห้ง หัวไชโป๊ ตลอดจนจนถึงของเมืองจีนพวกเต้าหู้ยี้ ลูกหน่าเลียบ อินทผลัม ฯลฯ พวกของปากก็มีหวายชัน น้ำมันยางซึ่งตลาดบนบกไม่มีขาย ฉะนั้นพวกที่มีบ้านเรืออยู่ริมน้ำจึงชอบพายเรือไปซื้อสินค้าตาม แพกันมากกว่า และอาจมีผู้สงสัยกันว่าชาวแพเขาขับถ่ายกันอย่างไร ชาวแพก็เหมือนชาวเรือคือถ่ายทุกขลังน้ำ บางรายที่ไม่รังเกียจเสียที่ดังตุ่มๆ ก็จะทำห้องเล็กๆเอาไว้ข้างแพ แต่ถ้าจะไม่ให้ใครรู้ใครเห็นก็จะใช้กระโถน ซึ่งเป็นกระโถนสังกะสีเคลือบสีขาว มีหูเหมือนเหยือกแต่เตี้ยปากกว้าง เสร็จแล้วก็เอาไปเทลงน้ำอีกต่อหนึ่ง กล่าวกันตามจริงหากอาหารเหล่านี้พอตกตุ่มลงน้ำไปแล้ว หน่วยทำความสะอาด คือพวกปลาชวย ปลาเทโพก็จะจัดการจนหมด เพราะพวกนี้รู้แหล่งทำมาหากิน จะมารออยู่ไม่ว่าจะเอาอะไรหย่อนลงไปตรงนั้น พอได้ยินเสียงก็จะโผล่ขึ้นมาทันที ในสมัยก่อนปลาชุกชุม จึงเป็นหน่วยอาสาสมัครเก็บกากอาหารเหล่านี้ไปด้วย

ในตอนต้นเล่าถึงพระตำหนักแพวังหน้า จะขอเล่าเพิ่มเติมอีกสักนิด ตามจดหมายเหตุเก่าเล่าว่า พระตำหนักแพวังหลวงก็มี เป็นแพขนาดใหญ่ 5 ห้อง ใช้ไม้ไผ่เป็นแพหนุน ครั้นเมื่อเกิดอุบัติเหตุลมพัดพระตำหนักแพวังหน้าลอยละลิวไปจนถึงวัดทองธรรมชาติดังกล่าว ทางวังหลวงเกรงว่าจะเกิดเหตุโดยไม่สมควร ก็โปรดให้ยกเลิกเสีย ในสมัยต่อมาได้ปลูกพระตำหนักน้ำแทน คือสร้างพระตำหนักลงบนคานที่วางอยู่บนปลายเสาดมอแพขวางบนลูกบวบ ซึ่งแข็งแรงไม่หลุดลอยตามน้ำไปได้ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงการปลูกเรือนแพในน้ำอีกอย่างหนึ่ง

ในปัจจุบันการคมนาคมเปลี่ยนแปลงไป การค้าขายขนส่งกันทางรถทางถนนรวดเร็วกว่าทางน้ำ ทำให้ตลาดท้องถิ่นหมดความนิยมไป แม่น้ำบางตอนเริ่มตื่นเงินเจียบเหงา พวกที่เคยค้าขายในแพก็หมดทางทำมาหากิน ต้อง

ขยับขยายขึ้นไปอยู่บนบก เพราะอยู่ในแพเปลืองกว่าอยู่บ้าน ต้องคอยดูแลรักษาอยู่เสมอและมีความลำบากดังกล่าวมาแล้ว ฉะนั้นเจ้าของแพจึงหาซื้อที่แล้วรีอแพไปปลูกใหม่โดยลงทุนซื้อเสาใหม่ บางรายก็คงสภาพความเป็นแพไว้เหมือนเดิม บางรายก็ดัดแปลงให้สวยงามขึ้น ด้วยเหตุนี้แพที่เคยมีมากในแม่น้ำลำคลองจึงหมดไป และจะหาโอกาสได้อยู่แพแบบเดิมไม่ได้อีกแล้ว นอกจากเรือนแพบนดิน

ความจริงชีวิตชาวแพเป็นชีวิตที่สะดวกสบายดี ทั้งนี้หมายถึงธรรมชาติ เพราะอากาศในลำคลองเย็นสบาย น้ำก็มีใช้กันสมบูรณ์ จะเสียก็ตอนมีลมและหน้าน้ำนั้นน้ำไหลเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมปีละครั้งละหลายๆพัน ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือคับแคบขยายไม่ได้ ไม่เหมือนบ้านเรือนที่ต่อเติมได้สะดวกกว่า ทั้งในปัจจุบันหาสถานที่สำหรับจอดแพไม่ได้อีกแล้ว

ลักษณะพื้นที่ศึกษาอื่นที่ใกล้เคียง

ก. เรือนแพที่ จ.อยุธยา

พระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นเมืองเก่า เป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของคนไทยภาคกลาง ดังนั้น ยังมีเรือนแพให้ศึกษาได้ในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณรอบ ๆ เกาะเมืองด้านทิศตะวันออก ช่วงแม่น้ำป่าสักต่อกับแม่น้ำลพบุรี ใกล้วัดของลมและวัดมณฑป ซึ่งเป็นบริเวณค้ำน้ำคลื่นลมไม่รุนแรงนัก

เรือนแพอยุธยานี้เป็นเรือนแพแบบไทยภาคกลางทั้งดงาม หลังคาจั่วทรงสูงและแอ่นปลาย มีบ้านลมของจั่วสองประเภทคือ คือ บ้านลมแบบหางปลา ถ้าเป็นบ้านลมแบบมีเหงาจะอยู่กับจั่วทรงสูงชะลูด ถ้าเป็นบ้านลมแบบหางปลาจะอยู่กับจั่วที่มีความลาดชันของหลังคาน้อยกว่า ซึ่งให้ความงามกันไปคนละประเภท เรือนแพที่อยุธยานี้อยู่กันอย่างไม่แออัด ส่วนใหญ่จะอยู่ห่างกันโดยกระหนาบข้างด้วยเรือนพักอาศัยประปราย เรือนแพมีทั้งแบบจั่วเดี่ยวและจั่วแฝด และยังมีประเภทที่ต่อเติมจั่วเพิ่มอีกหลาย ๆ จั่ว ส่วนที่ต่อเติมใหม่มักเป็นจั่วธรรมดา ไม่ใช่หลังคาทรงไทย ซึ่งมักเป็นจั่วของสวนครัวและเก็บของ เรือนแพที่อยุธยานี้ส่วนใหญ่ใช้ทุนแบบเรือปีละ 4-6 ลำ มีหลักยึดกระหนาบข้างเรือเพื่อกันแพและผูกแพข้างละ 3-4 ต้น หลังคามุงสังกะสี ฝาไม้ทั้งฝาไม้ไผ่และฝาไม้จริง ฝาด้านที่ต้องการกระทุ้งเปิดได้มักเป็นฝาไม้ขัดแตะหรือสังกะสีแผ่นเรียบ เพื่อให้เบาและกระทุ้งเปิดโล่งได้หน้ากว้างและมีพื้นที่ใช้งานที่ยืดหยุ่นได้

ข. สมุทรสาคร

เรือนแพที่สมุทรสาครยังคงมีให้เห็นได้บริเวณแม่น้ำท่าจีน ปากคลองมหาชัย เรือนแพที่นี่เป็นแบบเรือนทรงไทย หลังคาทรงสูง มีบ้านลมและเหงา มีทั้งแบบจั่วเดี่ยวและจั่วแฝด ลักษณะส่วนรวมเหมือนที่อยุธยา แต่ที่นี่เรือนแพจะจอดกันอย่างแออัดต่อเนื่องกันเป็นกลุ่มใหญ่มาก ซึ่งเป็นผลต่อมลภาวะทางน้ำอย่างเห็นได้ชัด ทุกแพมีหลักยึดซึ่งปักอยู่ในน้ำด้านข้างของแพ

ค. ฉะเชิงเทรา

ที่บ้านตลาดทองน้ำ แม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือที่เรียกกันคุ้นหูว่า เรือนแพแปดริ้ว เป็นแหล่งที่สามารถศึกษาลักษณะของเรือนแพแบบเรือนไทยที่มีรูปทรงงดงามได้ มีทั้งเรือนแพพักอาศัย และเรือนค้าขาย เรือนแพที่ฉะเชิงเทรานี้มีที่น้ำสังเกตแตกต่างไปจากที่อยุธยา และสมุทรสาคร คือพื้นน้ำบริเวณนี้เป็นที่มีคลื่นลมค่อนข้างแรง และเป็นการขุมขนการค้าทางน้ำ เรือนแพที่นี่รูปทรงงดงามตามลักษณะเรือนไทย ที่มีหลังคาจั่วแบบมีบ้านลม

และเหงา ความลาดชันของหลังคาน้อยกว่าแพที่อยุธยา คือเป็นเรือนทรงไทยที่มีรูปทรงแจ้ ไน้ชะลูด รูปทรงคล้าย ๆ กับเรือนแพจั่วแบบบ้านลมหางปลาอยุธยา ฝาเรือนมีหลายประเภท แต่ส่วนใหญ่เป็นฝาสายบัว ฝาปะกน และบานกระทุ้งสังกะสี เรือนแพแปดริ้วจะมีหลักยึดเรือทั้งสองข้างเป็นประมาณมาก และระหว่างหลักยึดเองก็ยังมีไม้ยึดระหว่างหลักอีกทอดหนึ่ง ที่เป็นเช่นนี้เพราะบริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีคลื่นลมค่อนข้างแรง การยึดแพกับหลักยึดต้องทำอย่างหนาแน่น และที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ มีปริมาณยางกันกระแทกมากกว่าที่อื่น แพหลังหนึ่ง ๆ มียางรถยนต์ติดตั้งเพื่อกันกระแทกรอบด้าน ลักษณะในส่วนรวมเป็นแพที่มีรูปแบบเฉพาะที่งดงาม ส่วนใหญ่เป็นแบบจั่วเดี่ยว และจั่วแฝด อาจมีต่อเติมส่วนครัวบ้าง แต่ภาพรวมยังเป็นลักษณะเรือนไทยที่สงบและสะอาด

ง. เรือนแพที่ จ.กาญจนบุรี

เรือนแพที่กาญจนบุรี หรือแพเมืองกาญจนบุรีปัจจุบันซึ่งเลื่องชื่อในส่วนของแพพักผ่อนแบบรีสอร์ท เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบริเวณแม่น้ำแคว แต่นอกจากแพท่องเที่ยวแล้ว ที่กาญจนบุรียังมีเรือนแพพักอาศัยซึ่งอยู่กันมา 60 - 70 ปี แล้วอีกหลายแห่ง และเป็นเรือนที่มีลักษณะแตกต่างไปจากกรณีศึกษาอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว คือมิใช่เรือนแพแบบทรงไทย แต่เป็นแพพักอาศัยแบบเรือนเครื่องผูก วางบนแบบลูกบวบไม้ไผ่ หลังคามุงจาก ฝาเรือนเป็นฟากไม้ไผ่ พื้นภายในเรือนเป็นไม้จริง ใช้ลูกบวบของแพเป็นทางเดินรอบแพไปด้วยในตัว เรือนแพที่กาญจนบุรีนี้ยังสามารถพบเห็นได้แถบอำเภอเมือง บริเวณที่แม่น้ำแม่กลองบรรจบกับแควใหญ่ การใช้สอยของแพเมืองกาญจนบุรีนี้เหมือนกับเรือนแพที่อื่น ๆ แต่เนื่องจากใช้หุ่นแบบลูกบวบไม้ไผ่ ทำให้มีพื้นที่นอกเรือนกว้างขวางกว่าแบบที่วางบนเรือโป๊ะ ซึ่งทำให้มีพื้นที่นอกแพเสมือนสนามเล่นพักผ่อนได้อีกต่างหาก สภาพภายนอกของแพเราสามารถสันนิษฐานสภาพดินฟ้าอากาศแวดล้อมได้ว่าอยู่ในที่ลมแรงมาก เพราะหลังคาที่มุงจากของเรือนแพทุกหลังจะมีปริมาณไม้ทับจากมุงหลังคาเป็นแนวถี่มาก เป็นสัญลักษณ์ที่แตกต่างไปจากที่อื่น ๆ การใช้สอยของเรือนแพที่กาญจนบุรีเท่าที่พบ ใช้เพื่อพักอาศัยเท่านั้น ดังนั้น พื้นที่ใช้สอยจะมีเฉพาะที่จำเป็นจริง ๆ คือส่วนนอน โถง ครัว และมีส้วมเล็ก ๆ อยู่ข้างแพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข. ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

ข้อมูลเบื้องต้นและประวัติความเป็นมา พื้นที่ศึกษา เทศบาลเมืองอุทัยธานี จ.อุทัยธานี

จังหวัดอุทัยธานีเป็นจังหวัดเล็กๆในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ห่างกรุงเทพฯ เป็นระยะทางประมาณ 219 กิโลเมตร มีประชากรประมาณ 336,287 คน(ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม 2547, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) และมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 4,208,413 ไร่ โดยเนื้อส่วนใหญ่ประมาณ 2 ใน 3 เป็นเขตป่าสงวนและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า โดยจังหวัดอุทัยธานีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอได้แก่ อ.ห้วยคต,อ.หนองขาหย่าง,อ.หนองขาหย่าง,อ.ทัพทัน,อ.สร้างอารมณ,อ.บ้านไร่ และ อ.ลานสัก

โดยมีเทศบาลเมืองอุทัยธานีเป็นที่ตั้งศูนย์การบริหารการปกครองจังหวัดและชุมชน เมืองอุทัยธานีมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ น.สะแกกรังไหลผ่านกลางเมือง ถือเป็นแม่น้ำสำคัญของจังหวัด ซึ่งยังเป็นที่ตั้งของเรือนแพมากมายบริเวณสองข้างแม่น้ำโดยจำนวนเรือนแพที่หนาแน่นที่สุดอยู่บริเวณ หน้าตลาดเทศบาล จ.อุทัยธานี

ภาพแสดงการขอบเขตของจังหวัดอุทัยธานี(นิตยสาร อสท.: พ.ศ.2543)

แต่เดิมนั้นสภาพของเมืองอุทัยธานี เป็นทั้งเมืองที่ส่งออกผลิตทางการเกษตร(ทางน้ำ) และเป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครองของ จ.อุทัยธานี ต่อมาเมื่อครั้งเริ่มมีการคมนาคมเปลี่ยนไปเป็นทางบก บทบาทของเมืองได้ลดลงไปคงเหลือแต่เป็นศูนย์กลางการปกครองของจังหวัดเท่านั้นและส่งผลให้การเจริญเติบโตของเมืองเป็นไปอย่างล่าช้า จนเริ่มกลับมามีบทบาทเป็นเมืองทางผ่านและเป็นจุดรวมขายสินค้าอีกครั้งจากจังหวัดใกล้เคียง(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คุณสายพิณ เจ้าของร้านข้าวต้มบริเวณใต้เทียบเรือหน้าตลาดเทศบาล) ซึ่งในปัจจุบันเทศบาลเมืองอุทัยธานีมีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณทิศตะวันออกของแม่น้ำสะแกกรังประมาณ 5,125 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ทั้งหมดใน ต.อุทัยใหม่

ภาพแสดงการเชื่อมโยงของเทศบาลอุทัยธานี(ข้อมูลจากเทศบาลเมืองอุทัยธานี)

ข้อมูลพื้นฐาน เทศบาลเมืองอุทัยธานี(ตำบลอุทัยใหม่)

สภาพทั่วไป เทศบาลเมืองอุทัยธานีตั้งอยู่ที่เส้นรุ้งที่ $15^{\circ} 21'$ และเส้นแวงที่ $100^{\circ} 2'$ ทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัด ริมน้ำสะแกกกงวังฝั่งขวา (ด้านทิศตะวันตก) ซึ่งไหลผ่านเทศบาลเมืองอุทัยธานีจากด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอมนในมรณย์ จังหวัดชัยนาททางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ (ห่างจากเทศบาลเมืองอุทัยธานีประมาณ 10 กิโลเมตร) โดยมีด้านหลังของเมือง (ด้านทิศตะวันตก) ห่างไปประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นภูเขาขนาดเล็ก ทอดยาวขวางอยู่จากทิศเหนือไปทิศใต้ โดยมีพื้นที่ในเขตควบคุม 8.20 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรทั้งหมด 18,246 คน และมีบ้าน 8,049 บ้าน(ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม 2547, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย)

ภาคผนวก ค. จำนวนประชากรชาวแพในพื้นที่ศึกษา

จากเรือนแพทั้งหมด 150 หลัง ที่สามารถเก็บข้อมูลได้นั้นพบว่า มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 493 คน เป็นเพศชาย 226 คน คิดเป็นร้อยละ 45.84 และเป็นเพศหญิง 267 คน คิดเป็นร้อยละ 54.16 ของจำนวนประชากรชาวแพทั้งหมด และจากการสำรวจในครั้งนี้สามารถจัดแบ่งอายุของประชากรในชุมชนชาวแพออกเป็นช่วงระดับอายุต่างๆ ได้ดังตาราง ค-1

ตาราง ค-1 แสดงช่วงระดับอายุของประชากรในชุมชนชาวแพ ปี พ.ศ. 2547

ช่วงอายุ	ชาย (คน)	ร้อยละ	หญิง (คน)	ร้อยละ	รวม (คน)	ร้อยละ
0-9 ปี	28	5.68	43	8.72	71	14.40
10-19 ปี	52	10.55	47	9.53	99	20.08
20-29 ปี	36	7.10	36	7.30	71	14.40
30-39 ปี	40	8.11	51	10.35	91	18.46
40-49 ปี	33	6.69	37	7.51	70	14.20
50-59 ปี	19	3.85	22	4.46	41	8.32
60-69 ปี	11	2.23	13	2.64	24	4.87
70-79 ปี	6	1.22	12	2.43	18	3.65
80 ปีขึ้นไป	2	0.41	6	1.22	8	1.62
รวม	226	45.84	267	54.16	493	100.0

จากตาราง ค-1 แสดงให้เห็นถึงช่วงอายุของประชากรทั้งหมดในชุมชนชาวแพ พบว่าประชากรอยู่ในช่วงอายุ 10-19 มีจำนวนมากที่สุด คือ 99 คน คิดเป็นร้อยละ 20.08 และช่วงอายุที่มีจำนวนประชากรมากเป็นลำดับที่ 2 คือ ช่วงอายุ 30-39 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 91 คน คิดเป็นร้อยละ 18.46 ในลำดับที่ 3 มีช่วงอายุ 2 ช่วง คือ ช่วงอายุ 0-9 ปี และช่วงอายุ 20-29 ปี มีจำนวนประชากรทั้งสิ้นช่วงอายุละ 71คน คิดเป็นร้อยละ 14.40 ลำดับที่ 4 คือ ช่วงอายุ 40-49 ปี มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 70 คน คิดเป็นร้อยละ 14.20 ลำดับที่ 5 ของช่วงอายุ 50-59 ปี มีจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 8.32 ลำดับที่ 6 ช่วงอายุ 60-69 ปี มีจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 4.87 ลำดับที่ 7 ช่วงอายุ 70-79 ปี มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 18 คน คิดเป็นร้อยละ 3.65 และ ต่อมาในลำดับสุดท้าย คือ ช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไปมีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 1.62 ของจำนวนประชากรชาวแพทั้งหมด

จากข้อมูลในตาราง ค-1 ทำให้ทราบได้ว่าจากจำนวนประชากรรวมในชุมชนจะเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และมีสัดส่วนระหว่างเพศของประชากรเพศชายและเพศหญิง คือ 54 : 46 และจากข้อมูลเรื่องอายุของประชากรในชุมชนชาวแพที่สำรวจมาได้ ยังสามารถจัดแบ่งประชากรได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ๆคือ ประชากรวัยเด็กอายุ 0-14 ปี ประชากรวัยแรงงานอายุ 15-59 ปี และประชากรวัยชราอายุ 60 ปีขึ้นไป เพื่อสามารถทราบถึงโครงสร้างการกระจายตัวของประชากรตามหมวดอายุ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดได้ในตาราง ค-2 ดังนี้

ตาราง ค-2 แสดงการกระจายตัวของประชากรในชุมชนชาวแพตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	ชาย (คน)	ร้อยละ	หญิง (คน)	ร้อยละ	รวม (คน)	ร้อยละ
อายุ 0-14 ปี	58	11.77	76	15.42	134	27.18
อายุ 15-59 ปี	149	30.22	160	32.45	309	62.68
อายุ 60 ปีขึ้นไป	19	3.85	31	6.29	50	10.14
รวม	226	45.84	276	54.16	493	100.00

จากตาราง ค-2 แสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของประชากรชุมชนชาวแพตามหมวดอายุโดยแบ่งประชากรออกเป็นช่วงอายุใหญ่ 3 ช่วงอายุ คือ ประชากรวัยเด็กมีช่วงอายุระหว่าง 0-14 ปี มีทั้งสิ้นจำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 27.18 ของประชากรชาวแพทั้งหมด ประชากรวัยทำงานมีช่วงอายุระหว่าง 15-59 ปี มีทั้งสิ้นจำนวน 309 คน คิดเป็นร้อยละ 62.68 และประชากรวัยชราที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีทั้งสิ้น 50 คนคิดเป็นร้อยละ 10.14 และเมื่อพิจารณาอัตราส่วนของการเป็นภาระการพึ่งพาต่อผู้ที่อยู่ในวันทำงานซึ่งหมายถึงจำนวนประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี รวมกับประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ต่อจำนวนประชากรในวัยทำงานที่มีอายุระหว่าง 15-59 ปี พบว่ามีค่าเท่ากับ 59.6 นั่นคือประชากรที่อยู่ในวัยทำงานทุก 100 คน จะต้องรับภาระในการเลี้ยงดูเด็กและคนชราจำนวน 60 คน

จำนวนประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือน

จากการสำรวจภาคสนามและประกอบการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามของผู้ดำเนินการศึกษาในเรื่องของจำนวนสมาชิกที่อยู่อาศัยในแต่ละครัวเรือนหรือในเรือนแพพักอาศัย 1 หลัง สามารถแสดงรายละเอียดของข้อมูลดังตาราง ค-3 ดังนี้

ตาราง ค-3 แสดงจำนวนสมาชิกของผู้อยู่อาศัยในเรือนแพต่อครัวเรือน

จำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อครัวเรือน	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
1 คน ต่อ ครัวเรือน	5	4.13
2 คน ต่อ ครัวเรือน	15	12.40
3 คน ต่อ ครัวเรือน	29	23.97
4 คน ต่อ ครัวเรือน	28	23.14
5 คน ต่อ ครัวเรือน	25	20.66
6 คน ต่อ ครัวเรือน	10	8.26
7 คน ต่อ ครัวเรือน	4	3.31
8 คน ต่อ ครัวเรือน	2	1.65
9 คน ต่อ ครัวเรือน	1	0.83
10 คนขึ้นไป	2	1.65
รวม	121	100.00

จากตาราง ค-3 ซึ่งแสดงจำนวนสมาชิกของผู้อยู่อาศัยในเรือนแพต่อครัวเรือน พบว่าประชากรในชุมชนชาวแพโดยส่วนใหญ่จะอยู่อาศัยในเรือนแพเฉลี่ยแล้ว ประมาณเรือนแพละ 3-5 คน ต่อครัวเรือน โดยจำนวนเรือนแพที่อยู่

อาศัยเฉลี่ย 3-5 คนต่อครัวเรือนรวมกันแล้วมีจำนวนทั้งสิ้น 82 เรือนแพ คิดเป็นร้อยละ 67.77 ของจำนวนเรือนแพทั้งหมด สมาชิกส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยในครอบครัวก็จะประกอบด้วย พ่อ แม่ บุตร และเครือญาติ เช่น ปู่ ย่า ฯลฯ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ข้าพเจ้า นายสุกิจ มุสิกนิลพันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 08 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ในจังหวัด กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอม เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เมื่อปี พ.ศ. 2541 จากนั้นเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชา อนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันทำ ธุรกิจส่วนตัว

ศูนย์วิทยุโทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย